

РОЛЬ ФУТБОЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В РОЗКРИТТІ ОБРАЗУ ПОВІСТІ П.СОРОКИ «ВОЛОДАР ЧАСУ»

*Дніпропетровське відділення МАН України
НВК гімназія № 11 м. Кам'янське*

Брошеван В.В.

Науковий керівник: учитель української мови й літератури Рева О.В.

Використання новітніх наукових і літературних понять зумовило появу в мові нового жанру лексики - термінологічні поняття. На сьогоднішній день одним із актуальних питань сучасної лінгвістики є комплексне дослідження терміносистеми української мови, яка вважається основним інформативним шаром лексики [2].

Українські лінгвісти, вважають, що «терміни — це не особливі слова, а лише слова в особливій функції» [1, с. 15]. Проте висувають до них (термінів) вимоги, заперечувані самою мовною практикою (приміром, однозначність, дефінітивність, точність, відсутність синонімії), і таким чином зміщують динамічне й статичне розуміння термінологічності.

Мета роботи — визначити специфіку стилістичного використання термінів у розкритті образу, їхню роль в індивідуально-авторській мовній картині світу повісті П.Сороки «Володар часу», з'ясувати особливості футбольної лексики у творі.

Актуальність роботи зумовлена підвищеною увагою науковців до функціонування термінів різних галузей знань поза межами їхніх термінологічних полів та аналізу ролі термінологічної лексики в художньому тексті, потребою дослідити аспекти функціонування з точки зору стилістичного аспекту футбольної лексики в повісті П.Сороки «Володар часу», оскільки творчість зосереджує в собі важливі соціальні, моральні, естетичні ідеали сучасності, виявляє глибину мислення, уміння майстерно розкрити внутрішній світ людини.

Завдання дослідницької роботи — здійснити теоретичний аналіз наукової літератури за темою дослідження, виокремити лексику футболу із загальної канви тексту, визначити лексико-семантичну класифікацію термінів повісті П.Сороки «Володар часу», подати загальну характеристику виявленої в тексті повісті лексики футболу.

Об'єкт дослідження — спортивна лексика повісті П.Сороки «Володар часу». Предмет наукового аналізу — семантико-функційні та стилістичні особливості лексики футболу в повісті П.Сороки «Володар часу».

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів під час викладання курсів лексикології, стилістики, термінознавства на філологічних факультетах ВНЗ, при підготовці до написання рефератів, доповідей.

Результати дослідження можна використати на уроках української мови під час вивчення тем «Лексикологія», «Морфологія», «Культура мовлення», «Стилістика»; української літератури під час вивчення сучасної прози, у роботі

гуртків та МАН; у позакласних заходах тощо. Подальші різноаспектні дослідження лексики футболу передбачають їх словотвірний аналіз, етимологічні розвідки та ін.

Футбольна лексика — це лексика на позначення предметів і понять зі сфери футболу, яка функціонує у фаховій і нефаховій мові. Для позначення фахової сфери використано також поняття *мова спеціального призначення* як найбільш поширений термін в англійській літературі.

Якщо терміни в науковій прозі є найбільш поширеним засобом вираження наукових понять і мають науково-пізнавальну функцію, то в художній прозі вони виконують стилістичну функцію. Терміни в художніх творах використовуються і як засоби мовної характеристики героїв. У цьому випадку наукові й технічні терміни виступають як умовні прийоми непрямого опису середовища, обстановки, інтересів персонажів твору. Визначальним є те, що читачеві для розуміння тексту навіть не обов'язково точно знати зміст цих термінів [16].

Терміни на позначення гри у футбол відіграють важливу роль у розкритті образу. Серед футбольної лексики повісті виділяємо категорії: процес, місце проведення гри, учасники гри, емоції, бажання. Наприклад, *Напад слабенький, захист такий собі, а воротар – повний лопуцьок* [3, с. 172]. *Били здалеку, проривалися у штрафний майданчик із флангів, але Лаць легко забирав усі м'ячі* [3, с. 194].

У лексиці української мови за походженням розрізняють слова успадковані, власне українські та запозичені. Термін може бути утвореним на основі рідної мови або запозиченим як із нейтрального термінологічного банку (міжнародні греко-латинські терміноелементи), так і з іншої мови, він повинен відображати ознаки поняття [4].

Футбольну лексику повісті «Володар часу» було розподілено на запозичену та власне українську лексику. П.Сорока використовує власне українську лексику на позначення назв осіб, дії, результату, стану, обладнання, предметів, необхідних для проведення гри, елементів гри, місця події. Згідно з аналізом вибраних лексем стосовно їхнього походження, можна зробити висновок: більше в повісті лексики на позначення гри у футбол власне української. З німецької мови знайдено 1 одиницю (1%), з польської – 2 лексеми (2%), французької – 4 (5%), латинської – 11 (13%), грецького походження — 8 (10%), англійського походження – 21 лексема (26%), власне українського походження – 34 (43%), якщо класифікувати слова за іншомовним походженням, то Англію можна вважати справжньою батьківщиною футболу, однак у цій повісті переважає власне українська спортивна лексика.

Загальновідомо, що футбол — рухова гра, супроводжується діями. Автор з-поміж усіх частин мови здебільшого використовує терміни-дії, аби повно розкрити образ героя повісті. Зважаючи на результати класифікації, можна сказати, що саме дієслова вжиті задля детального опису процесу гри, яка посприяла змінам у характері персонажа.

Меншу групу згідно з класифікацією представляє іменник, самостійна частина мови, що означає предметність, відповідає на питання *хто?* (до істот) і

що? (до неістот). Прикметників значно менше, ніж іменників та дієслів. Водночас спортивні терміни, виражені прикметниками, хоч і в невеликій кількості, урізноманітнюють повість та описують предмети, дії. Це можна пояснити тим, що автор поставив за мету відобразити шлях переродження особистості завдяки футболу. Слова на позначення предметів, рухів, результатів гри виражені іменниками, оскільки саме ця частина мови має номінативну функцію. Якраз участь у грі вплинула на головного героя. А, як відомо, щоб пояснити незрозуміле поняття, використовують номінативну лексику, тобто іменники, саме через це прикметників менше.

П.Сорока у творі відображає шлях подолання страхів, сором'язливості героя завдяки грі у футбол. Назви-дієслова є важливими для пізнання чогось нового, але, як спостерігаємо, їх значно менше. Прикметники та прислівники допомагають передати почуття та емоції, які викликані під час гри. Отже, можна дійти висновків, що найбільше в повісті «Володар часу» використано лексику футболу, що виражена іменниками (81 лексема, що складає 83 %), менше – дієсловами (12 лексем — 12 %), є прикметники (4 лексеми — 4 %) й прислівники (2 лексеми — 2 %).

Футбольна лексика становить низький відсоток в українському мовознавстві, але твори з цією лексикою поширюють знання людини в спорті та зокрема в грі у футбол. Можна припустити, що автор захоплювався цим видом спорту і в повісті відобразив можливість зміни особистості. Спортивні терміни описують процес гри, відображають стан головних героїв у момент гри та допомагають відчутти себе справжнім футболістом. Їх використано не для відображення суто спортивного життя – автор увів лексику футболу, аби виразити зміни у світогляді, поступове вдосконалення боязкої особистості, адже саме гра допомогла героєві самоствердитися. Для письменника важливе не конкретне наповнення термінів, наукове тлумачення. У творі вони слугують атрибутами особистого лексикону персонажа, що окреслює його постать, вчинки, психологічний стан.

Перелік посилань

1. Власенко В.В. Функціонування термінів у творах українських поетів XIX–XX ст. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету (2019).
2. Марія Крупа. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416 с.
3. П.Сорока. Мій ворог – Хасан. Дві повісті про футбол – Тернопіль: Богдан, 2012. – 220 с.
4. Струганець Ю.Б. Процес іншомовних запозичень у футбольній лексиці сучасної української мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» Вип. 57 (2015): 116-120.